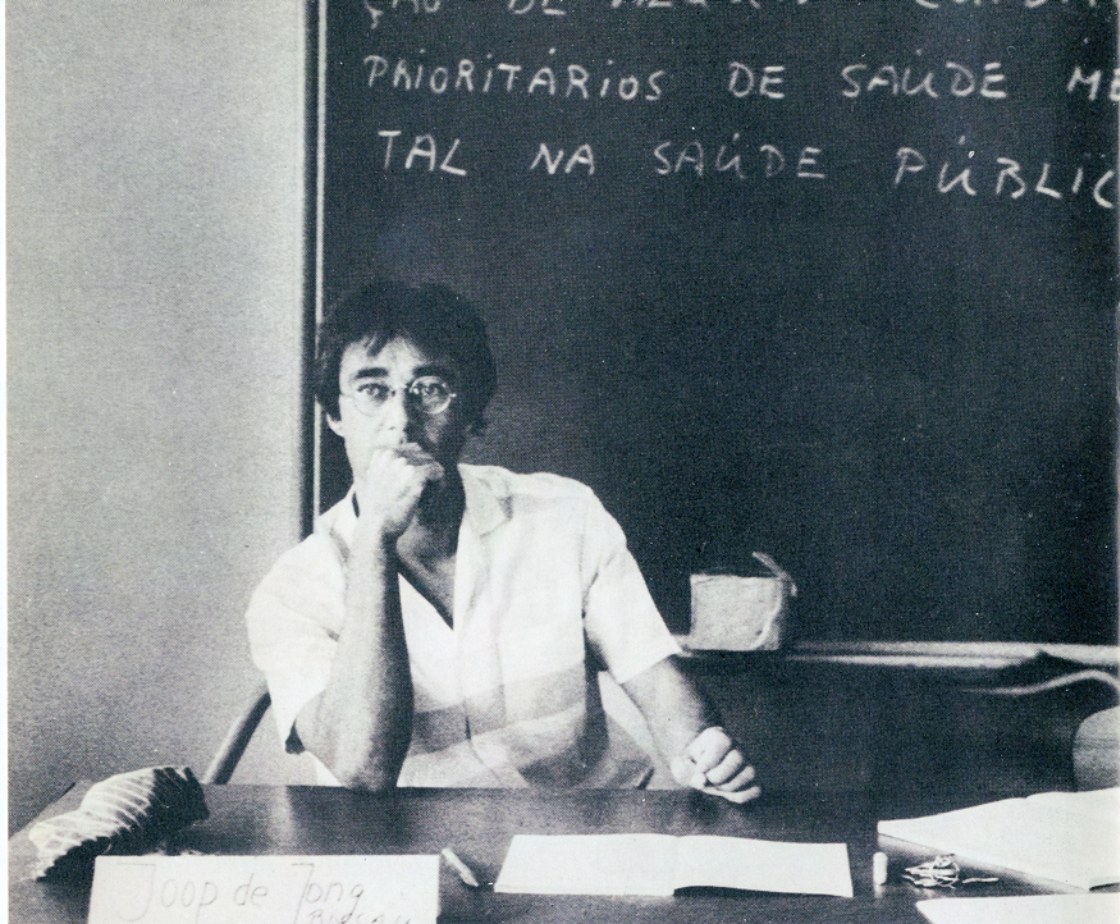

Alter Ego

STATENS FILMCENTRAL

Alter Ego I-II. Breve fra en læge i Afrika.

Del I: Det ligger i vinden

Del II: Kun ét hoved - ikke to!

87 min. Holland, 1986.

Instruktion: Hillie Molenaar, Joop van Wijk.

Producent: Molenwiek Filmproduktie.

Video nr. V61-072

Decimalnr. 61.643

Pjecetekst: Helle Høgsbro.

Udgivet af Statens Filmcentral, 1990.

Sats: Andreas Steinmann.

Layout: Kjeld Brandt.

Tryk: Haugaard Grafisk.

Et kalejdoskopisk billede

"Alter Ego - Breve fra en læge i Afrika" er som dokumentarfilm uortodoks. Der er ingen decideret kommentatorstemme, ingen interviews, intet stift formuleret budskab, ingen logisk orden. Fortælleformen er personliggørende og situationsbeskrivende. Som filmatiserede breve, blandet med "fluen-på-væggen"-optagelser. Det hele er set og formuleret af lægen Joop de Jong.

Billedkonstruktion, klip og montage lægger tydeligt op til, at filmen og dens begivenheder skal opleves, i højere grad end forstås. Indhold gøres til form og form til indhold. Netop fordi vi skal indse at vi ikke bare kan overføre vores vestlige, industrialiserede tankesæt til afrikansk kultur, og sætte alt hvad vi ser og erfarer på formler.

"Alter Ego" er frem for alt et kalejdoskopisk billede på det spirituelle liv i Guinea-Bissau. Og ved at fremhæve abnormiteterne, fortæller den nok så meget om det almindelige liv i landet. Om tolerance og fordomme afrikanere imellem (hvis det da er tolerance og fordomme) og om vores fordomme over for den tredje verdens mennesker.

Det er f.eks. ikke særligt kendt (anerkendt?), at naturfolk overhovedet kan have alvorlige psykiske sygdomme. Men fattigdom, isolationen i små landsbyer og tidligere tiders kolonialistiske undertrykkelse kan føre til dybe depressioner, sådan som f.eks. Peter Elsass beskriver det i sin bog om indianerne "Jorden er vores mor - strategier for overlevelse".

På motorcykel ud i landet

For den der gerne vil vide mere om de Jongs bestræbelser på at forene traditionel afrikansk healing og vestlig psykiatri, er det en problematisk form. Der bringes ingen konklusioner på, eller resultater af de Jongs arbejde. Vi ser ham blot i mange konfliktfyldte situationer. Han er havnet midt i en ukendt, fovirrende verden og kultursammenstødet er somme-tider ved at tage magten fra ham.

Han er glad, når han kan lægge det organisatoriske bag sig, og drage ud i landet på sin store motorcykel for at opsøge patienterne i deres egne miljøer. Dateringen af brevene giver årets gang, og på billedsiden ser vi

landsbyboerne i færd med årstidens arbejde, ligefra presning af palmeoliefrugter til rishøst ved juletid.

Vi ser smilende kvinder, der laver mad og vasker børn. Og vi ser, både i landsbyerne og på hospitalet, mennesker der er plaget af alkoholisme, depressioner, forfølgelsesvanvid, et dyr eller en ånd i hovedet.

Vi ser de Jong få gode råd af healeren Augusto. Augustos tidsopfattelse er helt ulig vores. De Jong har inviteret ham til at besøge det nye hospital i Bissau, og pludselig en dag dukker Augusto op. Efter tre dages march gennem bushen.

En sejr

Joop de Jongs opgaver er mange og ambitiøse. Ikke mindst på baggrund af Guinea-Bissaus store fattigdom. Alligevel oplever han, sammen med patienter, sygeplejere, embedsmænd og borgmester, den glade indflytningsfest i det nye hospital. Her er - i modsætning til det gamle militær hospital - lyst, venligt, tæt, masser af plads og ingen utøj. Og selvom visse patienter nærer mistro til det nye sted, er det umiddelbart en sejr.

Talrige film er blevet lavet om i-landenes medicinske u-landshjælp. Men kun ganske få om den psykiatriske u-landsbistand og u-landenes egen psykiatriske praksis. "Alter Ego" er på mange måder et pilotprojekt. Om en mand og et filmhold, der åbner nye døre, uden helt at være klar over, hvad de finder på den anden side, og hvad deres egen tilstedeværelse bringer med af forstyrrelser eller harmoni.

Breve fra en læge i Afrika

Da den 38-årige hollandske psykiater Joop de Jong i 1982 kom til Guinea-Bissau, havde han mindst fire opgaver at udføre: han skulle indføre psykiatri i Guinea-Bissau, han skulle lede opførelsen af et psykiatrisk hospital og opsøge patienter, han skulle etablere kontakt til den afrikanske kulturs traditionelle healere, og endelig skulle han uddanne nye sygeplejersker. Joop de Jong var udsendt af den hollandske u-landshjælp og blev i Guinea-Bissau i fire år.

Et hollandsk-afrikansk filmhold fulgte Joop de Jongs arbejde og filmen er formet som hans breve hjem til venner og familie. Filmholdets og de Jongs hensigt var ikke at lave en videnskabelig film, men en række impressionistiske billeder af de forestillinger og ritualer der bestemmer dagliglivet i Guinea-Bissau.

Joop de Jong erfarede, at de psykiatriske kliniske billeder, som vi kender dem i vesten, også findes i Afrika. Han mødte patienter med forholdsvis lette neuroser, såvel som patienter med svære psykoser. Selvom det kliniske billede er ens, er vrangforestillingernes indhold forskelligt fra kultur til kultur. Desuden definerer afrikanerne aldrig problemerne som psykiske, men lader dem altid komme til udtryk i kropslige sygdomme. Derfor blev samarbejdet med Augusto, den stedlige healer, så vigtigt. Augusto blev Joop de Jongs Alter Ego.

”Ånderne overfaldt ham - de smed ham til jorden...”

Den fremherskende religiøse tro er animisme. Det vil sige troen på altings besjælethed. “Dyrkelsen af forfædrene giver tilværelsen mening. Jorden er sikkerhed. Guderne er alt”, siges det i filmen.

Animismen kender ikke til vores strenge skelnen mellem psykiske og fysiske sygdomme. I Afrika udtrykkes alle sygdomme kropsligt. Den unge mand, Domingo, der i filmen får “hysteriske anfald” og tages under rituel behandling af Augusto, er forgjort. Han er ramt af en mandlig vind-ånd, og Augusto ofrer derfor en ged, med samt dens testikler, for at formilde ånden.

Årsagen til psykiske forstyrrelser lægges altid uden for individet. Når man bliver “tosset” som Domingo, er det altid en følge af et forstyrret forhold til de højere magter: forsømte forfædre, ondskabsfulde hekse eller vrede ånder. Åndernes hævn eller vrede rammer den enkelte, men på hele kollektivets vegne.

De hvide behandlere har selvfølgelig ingen kontakt til de sortes forfædres ånder og kan ikke ophæve en forheksning. Men de kan godt ophæve følgerne af den. Derfor behøver man i første omgang en traditionel healer, som er den faste mægler mellem menneske og ånd. Healerne prætenderer at have en løsning på alt, men det er tydeligvis ikke tilfældet. Derfor er det muligt, at lave en arbejdsfordeling mellem den vestlige psykiatri og den afrikanske healer.

”Målet er at få jer hjem og i arbejde igen...”

Replikken er Joop de Jongs og den er ganske vist. For hvor det i den vestlige kultur kan være forbundet med store vanskeligheder for en psykiatrisk patient at vende tilbage til sine vante omgivelser - at være eller have været psykisk syg er stadig et slags brændemærke - så har den psykiatriske patient i Guinea-Bissau ingen vanskeligheder med at blive genoptaget i fællesskabet. Netop fordi sindssygdommen er et kollektivt anliggende.

Sommetider er den tidligere “forgjorte” endda privilegeret, fordi han/hun har været på “den anden side” og derfor ved mere end almindelige mennesker.

”Også her er man bange for de gale...”

Men dette betyder ikke at man i Guinea-Bissau blot accepterer de psykisk syge. “Også her er man bange for de gale”, siger Joop de Jong i filmen.

Myten om, at det afbalancerede sociale liv tæt på naturen, ikke fører til alvorlige psykiske sygdomme, gælder ikke. Især i landsbyerne er de sociale spændinger større i Afrika end i vores kultur. Og hvis hverken familien eller healeren har kunnet hjælpe, ligger de psykisk syge familien til last med deres adfærd.

Augusto og andre healere kan godt helbrede lettere psykiatiske tilfælde med deres suggestive ritualer. Men svære tilfælde som for eksempel skizofreni og alvorlige depressioner kan de ikke klare. Det var især til denne ofte udstødte gruppe Joop de Jong byggede et psykiatrisk hospital i hovedstaden Bissau.

”Plejerskerne arbejder mere og mere på egen hånd - de ler ad mine forsøg med traditionelle healere...”

Joop de Jongs pionerarbejde gav gode resultater. I filmen ses han ifærd med at undervise et hold sygeplejersker. Scenen er kort, men betydningsfuld. De nyuddannede sygeplejersker skal fordeles på de ca. hundrede sundhedscentre, man er ved at oprette i Guinea-Bissau. Deres vigtigste opgave er at stille den rigtige diagnose. Hvad der kan være nok så vanskeligt, når man ved, at psykiatiske patienter i Afrika først og fremmest klager over kropslige sygdomme.

Det første sygeplejerskerne skal lære er altså at skelne de virkelig fysiske sygdomme fra de psykosomatiske. I 1986 viste en undersøgelse, at 75% af de svære psykiatiske tilfælde blev rigtigt diagnosticeret, mens ca. 95% af epilepsi-tilfældene blev genkendt.

Det var Joop de Jongs hensigt, at oprette et socialt-psykiatrisk system, der gjorde brug af de eksisterende ressourcer og så vidt muligt beholdt patienterne i deres eget miljø. Hvad man ikke ser i filmen er, at de Jong også arbejdede med socioterapi, individuel terapi, opdragelse, oplysning og alfabetisering.

Forholdet mellem læge og patient kom ind i en frugtbar vekselvirkning. Når de Jongs behandling lykkedes, betragtede patienterne ham som en healer, der kunne hamle op med kræfter, som andre healere stod magtesløse overfor. Rygtet om hans spirituelle kræfter påvirkede terapien i gunstig retning.

Dette sammenholdt med afrikanernes opfattelse af sygdommen som et

kollektivt anliggende gør, at ingen patient er indlagt permanent. I modsætning til for eksempel i Holland, hvor ca. tolv tusind patienter er permanent indlagt.

Kilder

Ugeavisen VPRO (Vrije Protestantse Radio Omroep), 16.1.87.

Dagbladet De Morgen, 16.1.87.

Dagbladet Observanten, 4.12.86.

Dagbladet De Waarheid, 29.11.86.

Peter Elsass: Jorden er vores mor. Strategier for overlevelse. Gyldendal, 1989, side 221.

The Europe World Year Book 1989, Vol. I, Europe Publications Limited, London, 1989.

Guinea-Bissau

Republikken Guinea-Bissau (tidligere Portugisisk Guinea) ligger på Afrikas vestkyst, omgivet i nord af Senegal, i øst og syd af Guinea.

Klimaet er tropisk. Det officielle sprog er portugisisk, af hvilken den lokale form er kreolsk. Andre dialekter tales også i vidt omfang. Den mest udbredte tro er animisme (troen på altings besjælethed) og Islam. Der er en lille minoritet af romersk-katolske og andre kristne grupper.

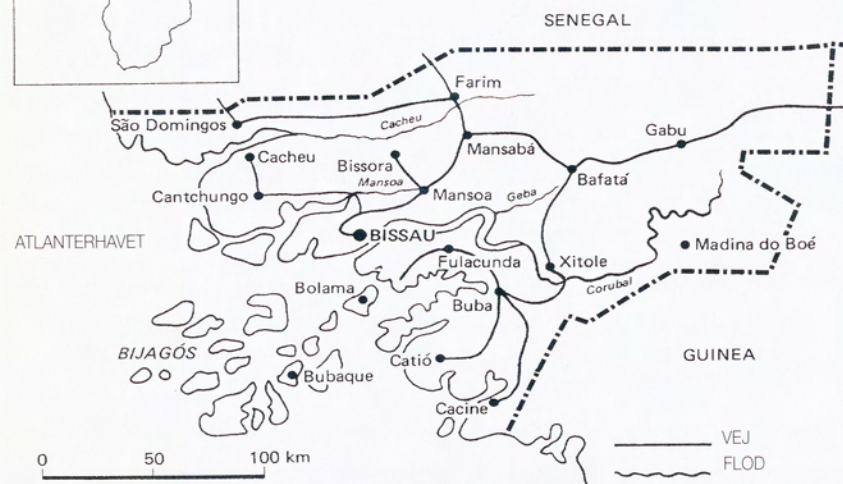
Hovedstaden er Bissau med 109.214 indbyggere. Guinea-Bissau er 36.125 km² stort og indbyggertallet er på 943.000 (Jan. 1989).

Guinea-Bissau er et fattigt land. Handelsunderskuddet har været støt

stigende siden 1977. Der findes næsten ingen industri, de vigtigste afgrøder er hirse, majs og ris.

Den medicinske hjælp er begrænset. Regeringens mål er at etablere et hospital i hver af landets otte regioner. I 1982 arbejdede omkring 100 læger og 360 sygeplejersker i landet. I et forsøg på at højne den almindelige folkesundhed, bevilgede IDA (the International Development Association) i 1987 en kredit på 4,2 mill.\$. Pengene skulle bruges til reorganisering af sundhedsministeriet, oprettelse af 25 helsecentre samt indkøb af medicin. I 1988 ydede Danmark et lån til opførelsen af 13 helsecentre.

Alligevel har regeringen i 1989 besluttet at hospitalsbehandling ikke længere skal være gratis.

En ny forståelse

Psykologisk forskning kender til, hvorledes vi i oplevelsen af andres adfærd projicerer vores egen mening ind i det set for at gøre det meningsløse meningsfuldt, for at skabe orden i kaos. (...)

Når man observerer fremmede folk kan det derfor være nødvendigt, at man laver sin egen forhåndshypotese om at alt er meningsløst, for at holde sine europæiske projektioner i skak.

Det kan være vanskeligt at indstille sig på det meningsløse i den første tid, man er på feltarbejde blandt fremmede folk, men det er en forudsætning for at komme til at forstå.

Fra min egen kliniske praksis ved jeg, hvordan jeg som terapeut må udholde lange perioder, hvor jeg føler mig uvidende og hjælpeløs. Terapi er baseret på åbenhed over for det ukendte i ethvert individ, og jo mere jeg foregiver at vide, jo mindre vil patienten åbne for en ny forståelse. (...)

Peter Elsass

